

Ali odvetnik sodi na govorilne ure?

Simona Šiška, univ. dipl. biologinja, OŠ Trzin, in mag. Janez Tekavc, odvetnik

V pričujočem prispevku sva se osredotočila na vprašanje, kdaj, če sploh, je lahko odvetnik prisoten v postopku vzgoje in izobraževanja, kakšna je njegova vloga in kakšne pristojnosti ima. Orisan je psihološki vidik pritiska na delavce šole, ki se s tem ustvarja. Predstavljene so obveznosti šole, ki jih ima v razmerju do svojih zaposlenih. Ključna ugotovitev je, da odvetnik praviloma nima podlage za intervencije v postopku vzgoje in izobraževanja.

Dogodek

Najin prispevek bova začela z opisom konkretnega primera, ki bi se sicer lahko zgodil na katerikoli šoli. Razredničarki so se pritožili učenci nad izredno neprimernim vedenjem sošolca, ki jih je telesno in verbalno nadlegoval. Razredničarka se je večkrat pogovorila z učencem o nesprejemljivem vedenju in mu pojasnila, da mora s tem prenehati. Ker je s svojim neprimernim vedenjem nadaljeval, je razredničarka o dogodku obvestila svetovalno službo na šoli. Skupna odločitev razredničarke in svetovalne službe je bila, da se na pogovor povabi starše. Starši so se skupnemu sestanku izogibali, na koncu pa so na sestanek prišli skupaj z odvetnikom. Prihod odvetnika je vse presenetil, saj ga starši niso niti napovedali. Odvetnik je poskušal delavce šole prepričati, da so vsi očitki glede otrokovega vedenja neutemeljeni, skorajda izmišljeni, da je ta otrok žrtev drugih in da delavci šole ravna neustrezno. Na vsak način je skušal diskreditirati strokovno delo učiteljev in strokovnih delavcev. Njegova prisotnost je vzbudila močan občutek pritiska in ustrahovanja zaposlenih.

Vloga odvetnika

Odvetnikovo delo je določeno v Zakonu o odvetništvu¹. Zakon o odvetništvu v 2. členu določa, da odvetnik v okviru opravljanja odvetniškega poklica pravno svetuje, zastopa in zagovarja stranke pred sodišči in drugimi državnimi organi, sestavlja listine in zastopa stranke v njihovih pravnih razmerjih.

Že iz navedene zakonske definicije izhaja, da je meja odvetnikovega dela v tem, da stranke zastopa v različnih postopkih in pravnih razmerjih. Govorilna ura zagotovo ni postopek pred sodiščem ali drugim državnim organom. Na govorilni uri se tudi ne odloča o pravicah in obveznostih učenca, pač pa se starše zgolj seznani z učenim uspehom in vedenjsko problematiko posameznega učenca, če ta obstaja. Namen govorilne ure je torej v vzgoji in izobraževanju, ne pa v tem, da bi se odločalo o kakršnikoli pravici ali obveznosti.

Zakon o osnovni šoli² v 60. a do c členu določa, kdaj gre za odločanje o pravicah in dolžnostih učenca. Določa tudi, da če za posamezno odločitev ni posebej določen pristojni organ, o pravicah in dolžnostih učenca na prvi stopnji odloča ravnatelj. Glede na zakonski okvir Zakona o osnovni šoli učitelj tako ne odloča o pravicah in obveznostih posameznega učenca niti se o tem ne odloča v obliki govorilne ure. Ker govorilna ura torej ni upravni postopek in sploh ni noben postopek, je očitno, da ne gre za postopek, pri katerem bi lahko sodeloval odvetnik.

Določeno dilemo med starši in učitelji ter strokovnimi sodelavci glede tega, ali sme odvetnik priti na govorilno uro oziroma na sestanek, bi morda lahko postavljala zakonska definicija, da odvetnik zastopa stranke v njihovih pravnih razmerjih, vendar se je pri tem potrebno vprašati, katera razmerja so pravna razmerja, kaj je torej sploh zajeto v tej opredelitvi.

Na vprašanje lahko odgovorimo z definicijo, da so pravna razmerja tista družbena razmerja, ki so pravno urejena bodisi neposredno s predpisi ali z individualnimi pravnimi akti ali ki so takšne narave, da terjajo individualne, konkretne, naknadne pravne ureditve. Zato je za pravno razmerje vedno značilno, da mora imeti vsaj dva nosilca, ki imata drug do drugega določene pravice ali dolžnosti, ki jih pravni red v takšni situaciji enemu priznava in drugemu nalaga.³

Ali ima torej v okviru govorilne ure in pogovora o učnih in vzgojnih zadevah učenec oziroma starš kakršnokoli pravico ali obveznost? Odgovor je nikalen. Na govorilni uri se ne odloča o pravicah in obveznostih. Pravice in obveznosti so zgolj tiste, ki so določene s predpisi. Spodbujanje učenca, da naj se uči, da naj se primerno vede in da naj naredi domače naloge, nikakor ni odločanje o pravici ali obveznosti niti ne gre za razmerje, ki bi bilo pravno določeno po sistemu pravic in obveznosti. Če se učenec ne bo primerno vedel oziroma če ne bo dosegel primerne uspeha, se bo o tem odlo-

¹ Uradni list RS, št. 18/93, 24/96 – odl. US, 24/01, 54/08, 35/09, 97/14, 8/16 – odl. US, 46/16, 36/19 in 130/22

² Uradni list RS, št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13 in 46/16 – ZOFVI-K

³ Kušej, Pavčnik, Perenič: Uvod v pravoznanstvo, Uradni list Republike Slovenije, 1993, str. 157.

čalo v drugih postopkih. Ker torej ne gre za noben postopek in tudi ne za urejanje pravnih razmerij, odvetnik daleč prekorači svoja upravičenja, ki jih ima po zakonu, če pri tem sodeluje.

Ob tem velja opozoriti tudi na sodbo upravnega sodišča v zadevi I U 1109/2019, s katero je to odločilo: »Preverjanje strokovne usposobljenosti kandidata ni odločanje o upravni stvari in tudi ne odločanje v upravnem postopku, zaradi česar sprejeta ocena o pisnem delu PDI ni upravna stvar in to ne more postati zgolj zato, ker jo je državni organ zapisal v izrek svoje odločbe. Posledično tudi ni stvar upravnega spora, zato tudi ne more imeti sodnega varstva.« Iz nje namreč lahko sklepamo, da tudi ocenjevanje samo ni urejanje pravnih razmerij in ne more biti stvar sodne presoje, kar posledično pomeni, da tudi pri tem ne more sodelovati odvetnik. K temu bi lahko dodali, da seveda tudi starši nimajo upravičenja, da bi na primer zagovarjali otrokovo oceno ali vedenje, sodelovali pri urah oziroma nadzorovali potek spraševanja in podobno. Starši so sicer zakoniti zastopniki otroka, kar pa ne pomeni, da lahko namesto njega sodelujejo pri vzgoji in izobraževanju. Ne gre namreč za vprašanje zastopanja otroka, pač pa za preverjanje njegovega znanja in usmerjanje njegovega vedenja.

Če pa je začel postopek v smislu 60. a do c člena Zakona o osnovni šoli, gre za razmerje med učencem, ki ga zastopajo starši, in šolo kot zavodom, ki ga zastopa ravnatelj. Vse ostale aktivnosti staršev s pomočjo odvetnika lahko ocenimo zgolj kot zastraševanje in nedovoljen pritisk na učitelja.

Učinki odvetnikove prisotnosti

Nadalje velja zastaviti tudi vprašanje, kakšni so motivi staršev, da glede vzgoje in izobraževanja v šoli angažirajo odvetnika.

Objektivnega odgovora brez ustreznih raziskav ni mogoče podati, predpostavljamo pa lahko, da je razlogov več. Prvi verjeten razlog bi lahko bil, da otrokovo težavo zanikajo, morda celo do te mere, da sami ne želijo oz. ne zmorejo konstruktivnega razgovora o tem. Drugi je morda, da želijo ustraševati delavce šole in s tem ustvariti poseben položaj za otroka, da bi mu bilo dovoljeno več kot ostalim in da bi se izognil posledicam svojih nedopustnih dejanj oziroma da bi se zanj v bodoče uporabljalo drugačna merila kot za ostale.

Prisotnost odvetnika zagotovo predstavlja velik pritisk na delavce šole, saj le-ti nimajo niti znanj niti izkušenj, kako ravnati v takih primerih. Prisotnost odvetnika predstavlja obliko zastraševanja,

saj se ves čas ustvarja občutek, da bodo sledile tožbe, ovadbe, inšpekcijski postopki ... Gre torej za občutek pritiska, da sledijo posledice, če delavci šole ne bodo ravnali po pričakovanjih staršev.

Dodaten občutek pritiska lahko ustvari tudi dejstvo, da ni jasno, kakšna je vloga odvetnika glede vprašanj vzgoje in izobraževanja, s katerimi podatki sploh sme biti seznanjen, pri katerih vzgojno-izobraževalnih obravnavah sme sodelovati. S strani pristojnega ministrstva namreč glede tega ni nobenih navodil. Za delavca šole, ki se znajde v taki situaciji, pa dodatno izpostavljenost predstavlja dejstvo, da nima zagotovljene ustrezne podpore, na primer mehanizma, da bi tudi sam angažiral svojega odvetnika oziroma drugo ustrezno podporo. Še celo to ni jasno, ali lahko prekine sestanek in po potrebi pokliče pomoč policije, da ta odstrani starše ali odvetnike, ki izvajajo pritisk in morda celo odkrito grožijo ali so nasilni. V določenih šolah je sicer zaslediti primer, ko so dejansko poklicali pomoč policije, ker so se soočali z direktnimi grožnjami in nasiljem.

Za delavca šole bi bilo pomembno, da ve, da sme in celo mora postaviti mejo, da sme in celo mora odkloniti nadaljevanje takega sestanka, da sme poklicati policijo, da lahko zahteva, da se fizično odstrani vsakogar, ki grozi oziroma izvaja nasilje. Enako kot v zdravstvu velja tudi v šolstvu načelo ničelne tolerance do fizičnega in psihičnega na-

silja nad zaposlenimi. Tudi diskreditacija je oblika psihičnega nasilja. Seveda pa je pomembno, da delavci šole sploh vedo, kaj naj naredijo v posamezni situaciji.

Posledice zastrahovanja so namreč zelo obsežne, saj nimajo učinka le v razmerju do delavcev šole, ki so ga bili konkretno deležni, pač pa ustvarjajo tako imenovan halo efekt, zaradi katerega je pričakovati, da se bo morda tudi kakšen drug delavec šole raje odločil, da ne bo izvedel ustreznega ukrepa ali dal ustrezne (nizke) ocene prav zaradi strahu, da se mu ne bi zgodilo enako, da torej ne bo izpostavljen istim pritiskom, kot so jih bili že deležni njegovi sodelavci. Po sistemu povratne zanke namreč vsak uspeh z določenim vedenjem praviloma vodi v ponovitev tega vedenja z željo, da ta ponovno ustvari določen uspeh oziroma zadovoljstvo. Če je torej nekdo uspešen s pritiski, ki jih ustvarja bodisi sam bodisi s pomočjo odvetnika, je seveda zelo verjetno, da bo s tem vedenjem, to je s temi pritiski, ponovno poskušal doseči svoje cilje.

Mnogi učitelji po takih prikritih grožnjah in manipulacijah z odvetniki zaradi strahu zagotovo reagirajo drugače, kot bi bilo prav in koristno za otroka ter tudi okolico, se pravi za tiste druge, ki bi jih bilo treba zaščititi pred njegovim tiranskim vedenjem. S tovrstnim popuščanjem se utrjuje vedenjski vzorec, ki je škodljiv za obravnavanega

otroka, saj mu sporoča, da je z dovolj agresije, laži in manipulacije dopustno skoraj vse, okolico pa sili, da to sprejme, če ni ustreznega učinkovitega korekcijskega mehanizma.

Vloge šole

Vsak delodajalec je po 7. členu Zakona o delovnih razmerjih⁴ dolžan preprečiti vsako nadlegovanje na delovnem mestu. Nadlegovanje je v zakonu definirano kot vsako neželeno vedenje, povezano s katerikoli osebno okoliščino, z učinkom ali namenom prizadeti dostojanstvo osebe ali ustvariti zastraševalno, sovražno, ponižujoče, sramotilno ali žaljivo okolje. Če delodajalec ne uspe zagotoviti varnega okolja in preprečiti nadlegovanja, je delavcu odškodninsko odgovoren.

Šola krši svoje obveznosti, če ne zavaruje učiteljev pred nadlegovanjem v obliki strašenja s strani staršev ob ali brez pomoči odvetnika oziroma če ne poskrbi za to, da se odvetniki pogovarjajo zgolj z ravnateljem kot zakonitim zastopnikom zavoda. Pa še to le tedaj, ko je to dejansko potrebno in utemeljeno ter izhaja iz pravic in obveznosti.

Mobing oziroma nadlegovanje na delovnem mestu je tudi, če se mora na primer učitelj pred starši in/ali odvetnikom zagovarjati glede svojega ravnanja oziroma se braniti pred očitki staršev na način, ki je za učitelja poniževalen oziroma apriorno izhaja iz predpostavke, da je učitelj ravnal napačno in je kriv. Vprašanje primernosti in strokovnosti ravnanja učitelja je potrebno primarno ugotoviti v notranjem postopku znotraj zavoda in ne v obliki amfiteatra. Navedeno seveda ne pomeni, da lahko učitelj počne, karkoli želi, pač pa pomeni zgolj to, da je potrebno učitelja zavarovati pred tem, da je izpostavljen nepotrebnemu nadlegovanju. Ravnatelj je tisti, ki zastopa zavod, zato je tudi tisti, ki mora urejati razmerja med zavodom in tretjimi. Tega se ne more razbremeniti na način, da določi, naj se s tem ukvarja učitelj. Takšen pristop namreč sili učitelje v to, da že vnaprej cenzurirajo svoje ravnanje, pri čemer kot merilo ne uporabijo merila strokovnosti in primernosti, pač pa merilo strahu pred starši in njihovim vplivom oziroma nadlegovanjem.

Ob tem velja izpostaviti še, da je za škodo, ki jo povzroči učitelj oziroma delavec šole primarno odgovorna šola. Po 147. členu Obligacijskega zakonika⁵ namreč za škodo, ki jo povzroči delavec pri delu ali v zvezi z delom tretji osebi, odgovarja delodajalec. Oškodovanec ima pravico zahtevati povrnitev škode neposredno od delavca le v primeru, če je ta škodo povzročil namenoma. Če je delavec povzročil škodo namenoma ali iz hude malomarnosti, lahko delodajalec, ki je plačal odškodnino tretjemu, zahteva od delavca, da mu jo

ta povrne. Morda bi k temu dodali še, da škoda ni karkoli. Pač pa je škoda le tisto, kar je pravno priznано. Pravno priznana je škoda tedaj, kadar posega v nekaj, kar je pravno zavarovano. Razgovor in nasveti ter strokovne usmeritve glede vzgoje in izobraževanja same po sebi praviloma ne predstavljajo dejanj, ki bi lahko posegla v pravno priznane pravice učenca. Šele če bi se izkazalo, da učitelj ravna na način, ki posega v osebne pravice učenca ali v druge pravno zavarovane pravice učenca, bi lahko govorili o odškodninski odgovornosti. Pa tudi v tem primeru se seveda zastavi vprašanje glede višine odškodnine. Verjetnost uspeha v nekem odškodninskem postopku je torej v tem primeru majhna. Je pa res, da je lahko že sama grožnja s takšnim postopkom včasih dovolj, da se naslovnik odloča drugače, kot bi se, če grožnje ne bi bilo. Prav ta prisila, odločiti se drugače, ravnati drugače, se lahko obravnava kot mobing. Kot smo že rekli, pa je vsak delodajalec in s tem tudi šola dolžan svoje zaposlene zaščititi pred tovrstnim nadlegovanjem. Minimalno, kar torej gre pričakovati od šole, je, da ta že vnaprej, oblikuje usmeritve, kako ravnati v določenih situacijah in da tudi svoje zaposlene podpre v tovrstnih situacijah.

Sklep

Odvetnik nikakor ne sodi v osnovno šolo, še posebej ne v pogovore med učitelji, starši, učenci in strokovnimi sodelavci šole glede nasvetov ter strokovnih usmeritev glede vzgoje in izobraževanja. Ker za prisotnost odvetnika ni pravne podlage, se učitelju ni potrebno pogovarjati z odvetnikom, pač pa ga lahko napoti iz šole oziroma usmeri na ravnatelja.

⁴ Uradni list RS, št. 21/13, 78/13 – popr., 47/15 – ZZSDT, 33/16 – PZ-F, 52/16, 15/17 – odl. US, 22/19 – ZPosS, 81/19, 203/20 – ZIUPOPĐVE, 119/21 – ZČmIS-A, 202/21 – odl. US, 15/22 in 54/22 – ZUPŠ-1

⁵ Uradni list RS, št. 97/07 – uradno prečiščeno besedilo, 64/16 – odl. US in 20/18 – OROZ631